

IRODALOM.

A női élet. Irta: *De Gerando Antonia*. Kolozsvár, 1892. 252, 8.-r. lap. Ára ?

Egy fenkölt szellemi nő műve e könyv, telve nemes eszményekkel. Írójával, ki 15 éven át az iskolában is foglalkozott a nevelés terén, már többször találkoztunk nevelési irodalmunkban. Műveit olvasva, könnyen lelkünk elé állíthatjuk írói egyéniségét. Lelkét magasztos emberszeretet tölti be, mint nagynénjeit, Brunswick Terézia és Teleki Blanka grófnőket, s e szeretet a köznevelés terén kíván érvényesülni. Ez érzelemhez széleskörű olvasottság, nem csekély élettapasztalat, az emberi viszonyokat elemezni tudó ész s az önálló gondolatokat lendületesen kifejezni képes tehetség is járul. De mindeme lelki tehetségek között a legerősebb, legfejlettebb nála, s gyakran a többi lelki erőket kisebb-nagyobb mértékben háttérbe szorítja az *érzés*. Találóa mondja könyve végén: «Inkább szívemmel irtam e lapokat, semmint eszemmel.»

S e kimondott elv megmagyarázza írói műveinek s közelebről jelen munkájának jeles és gyenge oldalait egyaránt.

E munkája, legalább részben, a magyar családi és társadalmi élet bírálata. Az író megrajzolja ez életre vonatkozó magasra helyezett ideáljait, összeveti velök a tényleges élet képeit s ezek körvonalozásában néha, talán a kontraszt élénkebb feltüntetése kedvéért, túlságosan is szigorú erkölcsi bíró; bírálatában leginkább a nőkkel foglalkozik ugyan, megróván fölületességüket, hiúságukat, porhoz tapadtságukat, de kiterjeszkedik a férfiakra is, ostorozva bennök pl. a parlágiasságot, érzékiséget, durvaságot. A mennyiben a családi és társadalmi élet olyan reformját, melyben az ő ideáljai megvalósulnak, a nőktől várja: ezért fordul könyvében kizárólag a nőkhöz s elmondja nekik, milyeneknek kellene lenniök s milyenekké igyekezett az író őket nevelni «azon tizenöt év alatt, melyet Magyarországon a leánynevelésnek szentelhetett.» Az írónak, ki nem rég «legalább egy időre» megvált az iskolától, könyve előszavában tett e nyilatkozata számot ad e munka keletkezéséről s másrészt támogatja az olvasónak abbeli nézetét, hogy e munka nem a társadalmi, hanem inkább a nevelési irodalomhoz sorozandó.

Könyvünk öt fejezetre van osztva, melyek néhol aphoristikusan, másutt szorosabb logikai rendszerben haladnak. E fejezetek a következők: 1. A leány az atyai házban. 2. A nő, mint feleség. 3. A nő, mint anya. 4. A nő, mint önálló, független lény. 5. A nő, mint honleány. Ezek részletei között legvilágosabbak, lendülettel irvák, s leghatásosabbak azok, melyekben a szerző a saját tapasztalatait, mint ő maga mondja: «szívével» írja le; de sokszor homályossá és hatástalanná lesz

ott, a hol elvont, tudós elméletekbe bonyolódik, vagy a gyakorlati élettől messzetávol eső ábrándjait fejtegeti. Mily szépek pl. azok a helyek, melyekben a testvéri szeretetet, a barátságot, a szív nemességét dicsőíti (57—62); a hol arról szól, hogy a nő az otthon kellemessé, vonzóvá, költőivé igyekezzék tenni férje előtt s nemesítőleg hasson még a cselédségre is (96—99); a hol azt fejtegeti, hogy az anyának fő törekvése legyen megnyerni és megtartani gyermeke föltétlen bizalmát (123—125), vagy a hol a barátság, a társas élet nemesítő, szellemébresztő hatásairól szól (208—211).

Nem mulaszthatom el, hogy e helyek közül egy párt ne idézzek: «Hogy az ifjú leánynak nemcsak szülei, hanem testvérei iránt is vannak kötelességei, ezt talán nem is szükség említeni. Annakra természetes, hogy a legmelegebb szeretet, a legtisztább, legönzietlenebb barátság egyesítse azon lényeket, kiknek ereiben ugyanazon vér foly, kik ugyanazon örömökben, ugyanazon fájdalomakban osztoztak, kiket a ragaszkodás együvé forrasztott, kik határtalan bizalommal fordulhatnak egymáshoz az élet bármely perceiben. Testvéreinket szeretni, érettök fáradni, érettök magunkat feláldozni, velök versenyezni minden szép-, jó- és nemesben, őket folytonosan buzdítani, felettök örködni és nekik küzdelmeikben segédkezet nyújtani: az nem is erény; az oly boldogság, mely e földön talán a legtisztább, mivel soha sem vegyül bele keserűség. A testvéri szeretet a legönzietlenebb és így a legboldogítóbb e földön, nem is szorúl viszonzásra, nem is várja azt. Minden erőlködés nélkül, legtermészetesebben és legsikeresebben tanítja meg a szívet az igaz jóságra, «az önfeláldozásra» (57—58.). Másutt «a felsőbbrendű, socialis élvezeteket» így állítja szembe a nálunk divatos, evés-ivásból álló társas összejövetelekkel:

«Csak a socialis élvezetek adják meg az életnek a maga valódi költőiségét, boldogságát, azok tesznek egész műveltté. . . . Ha másokkal közösen lehetünk együtt elragadtatva; ha szellemes társalgás, beszélgetés által egymásra hathatunk az eszmével, a szóval, a tekintettel, a mozdulattal, ezer alig számba vehető árnyalattal; ha ezáltal mind, együttvéve bizonyos közös magnetismust idézünk elő egyforma műveltségű, de különböző jellegű egyének közt, úgy, hogy jóltevőleg hatunk egymásra, felrázva azok lelkét, kik szunnyadozni voltak hajlandók, megkönnyítve azokat, kikre túlaradó eszméik már nyomasztólag hatoltak: oly teljes felrissülést, megifjodást érzünk, hogy aztán új erővel foghatunk mindennapi, egyforma teendőinkhez, melyek egész új világításban tűnnek ismét nekünk elő, s új lelkesedéssel folytatjuk azokat» (208—210).

Ellenben homályosak, stilus tekintetében nehézkesek és helytelen kifejezésekkel is tarkítvák pl. az öntudatról (12. és 43.), mások fájdalomnak enyhítéséről (94—95.), a művészi érzékről (151—157.) írt részletek;

túlzás és ábrándozás teszi erőtlenné pl. a gazdagság hátrányairól (76—77.), a közepoktatásról (248.) mondottakat és a 4-ik fejezet («A nő, mint önálló, független lény») fejtegetéseinek nagy részét. Tulzó felfogás ugyanis az, hogy az a nő, ki nem ment férjhez. úgy tölti be emberi hivatását, ha mindenféle emberboldogító szövethozásokat alkot s azokban keresi működésének egyedüli terét. Gyakorlatiasabb szemmel nézve a világot, azt kell hangoztatnunk, hogy az ily nőnek is legkövetlenebb működési tere mégis csak a *család*; ha nem a magáé, hát valami közel álló rokoné, vagy több rokoné. Fog azokban elég alkalmat találni, hogy nő rokonainak segítve részt vegyen a gyermeknevelésben, a háztartás gondjaiban, nemes szívével mindig azt a rokon családot keresvén fel, melyben segítségére legnagyobb szükség van. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a *családból kiindulva* társadalmi téren is ne működjék s jótékony szövethozatok munkás tagja ne legyen. Szerintem a nő életének, működésének középpontja *minden körülmények közt* csupán a család lehet; ellenkező esetben az a veszély fenyegeti működését, mint a Madách Ádámját, kit Lucifer már majdnem rávett, hogy a föld vonzó köréből magát kiszakítva, czéltalanul bolyongjon a világűrben.

Ép így nem érthetők egyet a szerzőnek azon nézetével, melyet a vallásról, egyházzól, papságról kifejez (197.) Szerintem a vallás egyéni dolog, s a jövőben nem lesz szükség sem egyházra, sem külön papi rendre. De gondoljuk meg, hogy az, a ki megjelenik az ősi formák közt mozgó istentiszteleten, s a «hívek közösségében» emeli lelkét Istenhez: sokkal inkább érzi a vallástisztító, lélekemelő hatását, mint az, a kinek «vallása egyedül az ő dolga, lelkiismerete és Istene közt». A vallás nem morális tudat, hanem egész lényünkön uralkodó magasztos érzés, imádása a legtökéletesebbnek, s ez érzés hatása alatt törekvés a tökéletesség felé. S mint minden nemes érzés, úgy ez is csak erősbül a társaságos élet által s annak tudata által, hogy többek, számosan, ugyanazt érezik. Ime az egyház szükségessége, s ebből megint következik a vezetők, az előjárók, a *munkás* papság létezésének a joga. — Ne vegyük el ezt a vallást a gyenge nőtől, sőt sürgessük a leendő anyák észszerű vallásos nevelését!

Lehetne még észrevételem egy pár nézetre, hogy pl. már a *csecsemőt* indítnunk kell a *maga leggyőzésére* (138.); vagy, hogy a magyar ember a maga modorában vagy «a németek feszességét, póffedtségét (!) utánozza többnyire, vagy pedig az *angol* kellemetlen közönyét, érzéketlenségét» (208.) vagy, hogy «a mennyiségtan, természettan, vegytan nem lehetnek lélekképző ismeretek» (157.), [v. ö. Spencer: «A Nevelés» I. fejelet]; de most elégnék tartom azt is, ha csak rájuk mutatok.

E könyv általában véve a mívelt magyar nőkhöz van intézve, kik gyenge oldalai mellett is, lélkedéssel és lelki haszonnal fogják olvasni. De hatását minden esetre csökkenteni fogja az, hogy írója nem igazi

művésze a magyar nyelvnek; gyakran előfordul idegenszerűségei lehűtik a fenszárnyaló eszméktől a szívben élesztett lelkesedés melegét. Ifjúsági könyv is lehetne belőle, s ifjú leányok némi kihagyások és átalkítások után nagy haszonnal tanulmányozhatnák. Szerzőnknek eddigelé megjelent egyéb ifjúsági művei is, mint «Pali gyermeksége és ifjúsága» s «Az emberiség jóltevői» kitünő helyet foglalhatnak el fejlődő ifjúsági irodalmunkban, ha — kivált a nyelv szempontjából — a szükséges átdolgozásban részesülnének.

Általában véve, ha a szerző aprólékos gonddal igyekezni fog jobban tisztázni minden eszméjét s azokat mindig világos és szabatos formában kifejezni; ha óvakodni fog a túlzásoktól, melyekbe lelkesedése gyakran elragadja; ha a nemes érzések melegétől néha nagyon is exaltált gondolkozását közelebb hozza a gyakorlati élethez; ha, Aranynyal szólva, — a léghajót, hogy vakmerőn ne szálljon, csinján mérsékli; akkor a szépnek, jónak és nemesnek lelkében élő cultusával s ettől ihletett geniusával oly műveket fog létrehozni, melyek nemcsak hogy meghaladják az «et voluisse sat est» elvét, hanem maradandó becű művek lesznek nevelési irodalmunkban. Akkor az író joggal ráalkalmazhatja művének aprólékoskodó ismertetőire és szigorú, de jóakaró bírálóira, a mit, más vonatkozással, oly szépen mond jelen könyve 55-ik lapján: «Egy kis láthatatlan hibát fedezni fel a gyémántban nem nagyon hasznos műtét, de gyémántot találni a porond között sokkal hasznosabb.»

KOMÁROMY LAJOS.

VEGYESEK.

— **Comenius születésnapjának** háromszázados évfordulóját a *pozsonyi ev. theologiai akadémia* márcz. 28-án d. u. ünnepelte. A megnyitó beszédet *Vasskó Gyula*, akad. tanár, az emlékbeszédet pedig dr. *Kvacsala János*, lyceumi tanár mondta. — *Taubinger Rudolf*, theologiai hallgató felolvasta Comenius életrajzát és *Schöpflin Aladár* elszavolta Comeniushoz írt ódáját. Az akadémiai énekkar a látogatott ünnep kezdetén és végén egy chorált énekelt. — A *pozsony-városi tanítóegyesület* ugyanez nap este 7 óraker tartotta Comenius emlékünnepét. A díszülésben számos egyesületi tag, *Róth József*, kir. tanácsos és tanfelügyelő, *Fürst János* lelkész és iskolaszéki elnök, *Vasskó*, *Pukánszky*, *Stromp* theologiai akad. tanárok, dr. *Kvacsala*, lyc. tanár, sok iskolaszéki tag vett részt. Az emlékbeszédet dr. *Wagner Lajos*, főreáliskolai tanár, az egyesület alelnöke mondta, behatóan ismertetvén Comenius Orbis Pictusát és Nagy Oktatástanát. A beszédet éljenzéssel fogadták s kinyomatását elhatározták. *Róth* tanfelügyelő és *Fürst* lelkész külön-külön köszönetet mondtak az előadónak sikerült előadásáért.